

Odpověď paralelní kultury

Prakticky všeobecné odmítnutí individualismu a víra v nutnost podřízení umělce kolektivu, jak je prosadila oficiální poúnorová kultura, vyvolávaly i zcela protikladné reakce.

Ze strany bývalých členů meziválečné avantgardy polemizoval s oficiálně prosazovaným výměrem socialistického realismu KAREL TEIGE ve stati Pokus o názvoslovnou a pojmoslovnou revizi, přístupné ovšem pouze úzkému kruhu jeho přátel z řad mladých surrealistů, kteří ji zařadili do strojopisného sborníku *Znamení zvěrokruhu* (leden – říjen 1951). V této studii, na níž Teige pracoval nedlouho před svou smrtí v říjnu 1951 a jež byla zveřejněna později v rámci výboru z jeho díla (*Vývojové proměny v umění*, 1966, ed. Vratislav Effenberger), analyzoval z pozic surrealisty vývoj, dobové posuny a dobové dezinterpretace pojmů realismus a formalismus. Dospěl přitom k poznatku, že v případě oficiálně prosazovaného socialistického realismu jde „jenom o takové podání a tlumočení reálného námětu, které vyhovuje potřebám, zájmům a snahám pokrokové společnosti a svědomitě slouží jejím politickým cílům“. Ve sborníku *Znamení zvěrokruhu* Teige uvedl, že surrealismus i nadále pokládá za „vývojově nejvyspělejší“ ze soudobých uměleckých směrů (sv. Blíženci, květen 1951; čas. Vratislav Effenberger: *K ontologii a noetice surrealismu*, *Estetika* 1966, č. 1).

Ještě radikálněji odmítly zideologizované umění a jakoukoli diskusi s ním osobnosti stojící mimo oficiální kulturu, ve své většině vycházející ze surrealismu (Vladimír Boudník, Bohumil Hrabal, Jana „Honza“ Krejcarová, Karel Marysko, Vratislav Effenberger, Karel Hynek, Zbyněk Havlíček, Egon Bondy). Jedním z mála zachovaných dokladů teoretických úvah tohoto okruhu jsou *Poznámky k situaci umění 1948* (přetištěno in *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945–1989*, 2001), v nichž Egon Bondy roku 1948 kritizoval „formalismus“ a „akademismus“ části moderního umění. Na rozdíl od prosazovaných socialistickorealistických koncepcí mělo podle autora moderní umění důsledným „materialismem“ a „realismem“ směřovat k zachycení autentického životního prožitku.

Tento okruh vědomě nepřijal podmínky literárního života, jak je nabízela totalitní moc. Jeho představitelé se sice filozoficky hlásili k marxismu, odmítali ale deterministickou interpretaci vztahu mezi tzv. materiální základnou

Úvod stati
Václava Havla
Nad prózami
Bohumila Hrabala
zařazené do sborníku
Život je všude, 1956

Chtěl bych v těchto řádcích říci několik myšlenek o próze Bohumila Hrabala, jak mne napadaly, když jsem měl nedávno příležitost číst některé nové Hrabalovy povídky. Nepůjde tu tedy naprosto o vědeckou monografii, ale pouze o sdělení věcí, jež, myslím, je účelné v kontextu této knížky o Hrabalovi říci. Nebudu se přitom zabývat t h e m a t y jednotlivých povídek, ani jejich pravděpodobností či možným pochopením / ostatně většina příběhů a postav jsou skutečné/, ale pokusím se spíš hledat některé jejich obecnější l i t e r á r n í zákonitosti a myšlenková podložení. Nejprve předešlu přibližné konstatování Hrabalova u m ě l e c k é h o t y p u, potom se pokusím popsat vlastní m e t o d y jeho prózy, abych konečně mohl formulovat u m ě l e c k ý n á z o r, jenž je možno za těmito prózami tušit, a jeho literárně - historickou situovanost. Tyto závěry pak, předpokládám, dosáhnou určité širší možné interpretace vzhledem k ostatním účastníkům této knížky a k její celkové koncepci. Dokumentovat své vývody budu především povídkami zde publikovanými.

a uměním jako součástí „ideologické nadstavby“, v níž by se pouze odrážel třídní boj a společensko-ekonomické změny. Umění se podle Bondyho mělo vyvíjet nezávisle, protože podléhá vlastním zákonům. Obranu proti nadvládě totalitní ideologie shledali v záznamu životní reality prostřednictvím vlastních bezprostředních prožitků, což jim zároveň umožňovalo uchovat si vlastní identitu. Takto to formuloval text *Doslov aneb Abdikace*, jehož autorem byl Zbyněk Sekal (rkp. 1950–52; přetištěno in Bohumil Hrabal: *Něžný barbar*, Sebrané spisy, sv. 6, *Obrazy v hlubině času*, 1994). Svůj vlastní svět si utvářeli autoři sdružení okolo strojopisné edice Půlnoc (→ s. 227, kap. *Poezie*), stejně jako vyznavači surrealismu. Jejich aktivity se přitom až na nepatrné výjimky (bibliofilské vydání Hrabalových *Hovorů lidí* v roce 1956) nepromítly do širší komunikace.